

Arkæologiske undersøgelser

navnlig i Aafjorden og Bjørnør i 1893

af

K. Lossius.

Jeg bereiste i sommer kyststrækningen fra Bjugn fjorden nordover til Namdalsfjordene. Dette strøg hører til vore bedst undersøgte — det var her, Ingvald Undset begyndte sine antikvariske forskninger, der skulde blive saa vidt omfattende, men desværre ogsaa saa snart afbrydes —. Jeg haabede dog, at det skulde lykkes mig at supplere vort kjendskab til egnens arkæologiske forhold med enkelte detaljer; thi det ligger i sagens natur, at man først i aarenes løb ved atter og atter gjentagne befaringer fuldstændig kan faa afsøgt saa vide strækninger. Desuden findes her flere vigtige oldtidsminder, hvis tilstand man ved leilighedsvise inspektioner maa holde øie med, og endelig gjælder det fra første haand at faa oplysninger om gjorte fund og indsamle muligens fundne oldsager.

Flatanger prestegjeld.

Paa Uran besaa jeg det felt, hvor det merkelige fund af et veriksted for flintsager fra stenalderen var gjort. I den senere tid var dog intet nyt iagttaget. Jeg skal kun tilføie, at de i nærheden liggende 7 forhøininger danner en række fra no. til sv. med 10 skridts afstand mellem hver. (Videnskabselskabets Skrifter, 8de bind p. 98.)

Paa Bøleseter og Bølestrand ved bunden af Bølefjord har

der ogsaa været et betydeligt stenalders verksted, hvorfra aarlig ikke faa stensager indsendes til oldsagsamlingen. Her er skifer-sagerne de overveiende; men ikke lidet flint findes ogsaa, mest smaa skjerver, men delvis ogsaa større stykker og hele flintboller, altsaa et direkte vidnesbyrd om en forbindelse mellem skifer- og flintkulturen. Desuden er her fra tid til anden fundet en hel del større og mindre ovale stene med fure langsefter, hvoraf størsteparten opbevaredes paa gaarden. Jeg medtog fra Bøleseter et stykke af en slibesten af sandsten og endel brudstykker af flint og skifer; fra Bølestrand et sænkelod af klebersten, stykker af flint og skifer, de sidste med tilslebne flader og egge samt et raat tilhugget emne af en skiferkniv, der giver et interessant eksempel paa, hvilke trin disse redskaber maatte gennemgaa, før de endelig antog den fine og elegante form, de i almindelighed har. Tyndere skiferplader synes at have været overskaarne ved snit ret mod hinanden paa begge flader, hvorpaa de med lethed kunde brækkes itu efter bestemte linjer. Det ligger nær at formode, at flinten anvendtes til dette og lignende brug ved forarbejdelsen af skifer-sagerne.

Bjørnør prestegjeld.

Osen sogn. Sæter. I udmarken skal der være 2 à 3 røser og nogle hauger, hvori engang er fundet et sverd af jern.

Helvik. Ca. 3 røser skal ogsaa findes her. I fjeldet ovenfor gaarden er der en hule.

Hopen, ytre. Ligeledes her findes efter sigende mindst 3 à 4 røser. Omstændighederne hindrede mig i at besøge disse gaarde; men ovenstaaende oplysninger har jeg fra lokalkjendte og paalidelige folk.

Høvik. Ved det nordligste hus inde i bugten ligger en rund haug, kaldet „Hundhaugen“, der utvivlsomt er en gravhaug. Nogle stensager har været fundne paa jorden, efter beskrivelsen vistnok af skifer.

Strand. Paa myren lige under det skar, hvorigjennem veien fører til Høvik, ligger nogle stenrøser, der er noget udkastede og overgroede med lynch; de synes alle at være runde og 5 i tallet.

Osen. Nede paa sletten langs elvemælen ligger 2 runde hauger, tildels udgravne af elven, og 2 lignende paa en brink, der gaar lodret paa mælen; ved den ene af disse findes 2 firkantede fordybninger, omtrent som baadstøer eller nøstetomter af form; men beliggenheden synes ikke at tale for, at de er saadanne. Ved kirken ligger et par langhauger, og i en haug syd for kirken har der været fundet jernsager. Den gamle altertavle fra 1774 indeholder et par ret interessante malerier paa lærred, forestillende opstandelsen og nadveren i prægtige omgivelser af tempel- og paladsarkitektur.

Roan sogn. Bessaker. 3 alen nede i en myr fandtes under en stor fururod en spydspids af skifer, og sammen med den laa nogle hasselnødskaller.

Sumstad. (I vidsk. selsk. skrifter VIII p. 94 staar feilagtig Sorustad). Undset omtaler her 3 bautastene; men der har oprindeligt været 4, 1 stor og 3 smaa, der stod i en linje n.—s. Kun den sydligste har beholdt sin plads urørt, 50 cm. høi over jorden, 54 cm. bred og 30 cm. tyk. De 2 andre smaa var optagne, men laa i nærheden; de var ca. 90 cm. høie, hvoraf halvdelen har staaet nede i jorden. Den største havde ogsaa været optaget, men var atter nedsat og flyttet lidt længere mod n. foran huset. Den staar 2 m. over jorden, er af firkantet gjennemsnit og har nedentil dimensionerne 24×30 cm., oventil er den et par cm. smalere. Nu var indhugget: 1892 — Somst. Paa Singsnesset, paa den del af gaarden, som heder „Hagan“, ligger 3 runde røser med tydelig fodkjæde og en aflang haug, samtlige og navnlig den sidste meget udgravne, samt endvidere 2 lave, runde røser.

Hauknes. Paa gjerdet ved gaarden skal der være nogle hauger.

Kiran. Noget n. for gaarden skal der paa en berghammer ligge 2 stenrøser.

Stoksund sogn. Paa Kirkeholmen ved den gamle kirkegaard har der under fjeldet ligget en gravrøs, der nu ikke længer existerer, idet stenene er borttagne til ballast m. m. Længere fremme paa sletten en fladere røs, omtrent som en brolagt kreds.

Lines øen. Fundet af de smukke romerske bronzesager,

som blev indbragt af Undset, gjordes ved gravning til en kjelder n. for husene paa Sørgaarden; nu er der rundt omkring opdyrket mark. Haugen laa oppe i en skraaning, hvorfra søen sees til 2 kanter. Paa pladsen Brygvigsstrand under Sørgaarden var fundet en spydspids af rød skifer; men den var senere tabt. Paa pladsen Stranden længere inde laa en langhaug med en opreist sten ved hver ende; den er nu udjevnet ved dyrkning, hvorved fandtes endel klinksøm. Ved husene ligger en stenrøs, og i nærheden har der ligget en haug, hvori et gravkammer kunde sees endnu for endel aar siden. Længere ø. paa berget ligger en røs og en do. paa Grimsneset (kaldet saa efter en konge Grim.) Endvidere skal der i „Vaagan“ paa gaarden Lines være 2 à 3 hauger og i Tørviken være udkastet en røs, som havde kammer, uden at noget fund gjordes.

Aafjord prestegjeld.

Aa sogn. Paa reisen indover til Aa besaa jeg den navnlig ved sine forskjellige gravformer merkelige gravplads paa Drags-eidet; forholdene her lod til at være uforandrede, saaledes som de skildres af Undset.

Selnes. Paa en bergknaus ovenfor veiens endepunkt ved stranden ligger en røs.

Jøssund sogn. Tiltrem. Det i sommer til samlingen indkomne yngre jernalders fund (skaalformede spender og glasperler) var gjort i en røs paa pladsen Sandvigh strax nedenfor husene; foruden de indsendte sager var ogsaa funden endel baadsøm. En lignende røs var bleven udkastet, uden at noget fund gjordes.

I en myr vest for gaarden var der iaar i omtr. 2 m. dybde („i 5te stik“) fundet en furustok, ca. 5 m. lang, der var afhugget i begge ender og afkvistet, men med et daarligt redskab, idet der nemlig først var hugget en fure rundt om, hvorpaa resten var brukket af. Finderens formodning om, at her var anvendt stenredskab, er derfor muligens rigtig. For nogle aar siden fandt man i den samme myr „i 4de stik“ (ca. 1.7 m. dybt) en kløvning (en „rekster“), 6 m. lang og 13 cm. bred; i den var med lige afstand hugget 4 huller, hvori stod støre af en arms tykkelse, 1.2 m.

høie, nedentil tilspidsede og oventil afhugne, saa at de altsaa var fundne i fuld længde. Under, paa myrens bund, laa der adskilligt trækul. Intet af dette træverk var bevaret; men jeg paalagde selvfølgelig manden for fremtiden at tage vare paa saadanne fund og underrette videnskabssekabet derom.

Foruden paa denne gaard har lignende myrfund af tilhugget træ været gjorte paa de nærliggende gaarde Hellesvik og Rømen, samt Strand noget længere inde i fjorden. (Undset i aarsberetn. fra foren. til norske fortidsm. bevar. 1875 p. 18.) Denne trakt turde derfor egne sig til en nøiere undersøgelse for muligens at faa løst det gaadefulde spørgsmaal om disse paa kysterne heroppe saa hyppig fundne træpæle. Fra det trondhjemske kan nævnes saadanne fund fra Hevne, Hitteren, Rissen og Stadsbygden (K. Rygh: Faste fornlevninger og oldsagfund i søndre Trondhjems amt p. 159, 164, 169, 171 og 173), og videre nordover fra Bindalen (videnskabssekabets skrifter 1883 p. 59), Nesne og Lurø (ib. 1884 p. 35 og 39) samt sydover fra Bud (ib. 1888—1890 p. 256 og 257) og flere steder i det romsdalske (se navnlig kaptein Zieglers noticer i aarsberetn. for 1891.)

Fra det store gravfelt ved Lysøundet er intet andet nyt at meddele, end at der ifjor blev udkastet en haug paa østre side, der var bygget, som ogsaa før iagttaget i dette felt, med en indre kjerne af sten; kun noget forrustet jern og kul fandtes.

Oppe paa Skjørøen har man i en myr fundet skelettet af en hval.

Drilen. I udmarken 2 à 3 røser.

Melem. I „Siljeskaret“ syd for husene ligger en haug, der muligens er en gravhaug.

Jeg besaa flere af de talrige gravfelter, der grupperer sig om gaarden Val nordligst i **Bjugn prestegjeld** samt den i en lodret fjeldside indhugne runeskrift (aarsberetn. 1872 p. 32). Forholdene lod til at være uforandrede, og hvad specielt den sidstnævnte angaar kunde ingen tendents til forvitring eller tilvoxning af mos e. desl. opdages; skriftrækkene traadte tydelig frem paa den brune fjeldgrund.

Under min bestyrelse af oldsagsamlingen i vaar blev der meldt, at der var gjort fund af muligens flere runestene i en gravrøs paa gaarden Selven, Vernes sogn, **Ørlandets prestegjeld**, hvorfor jeg fandt det nødvendigt strax at reise derud. Paa sydsiden af Selvenfjorden laa der nord for husene paa den østligste gaard Selvneset en temmelig betydelig røs, 16.5 m. i tvermaal, hvoraf i aarenes løb en mængde sten var bortført; nu var man kommet ned paa et af reiste heller bygget gravkammer, 2 m. langt og fra 47 til 63 cm. bredt, forsynet med overliggere, hvoraf den ene viste nogle striber, der antoges for runer. Ved min ankomst var kammeret allerede ødelagt og stenene bortførte med undtagelse af den ovennævnte dækhelle, der var taget i forvaring tilligemed en anden flad sten, der havde staaet noget syd for kammeret og ligeledes antoges for runesten. Det viste sig desværre som saa ofte, at de formodede runer kun var naturlige striber i stenen. Jeg lod dog stenene bringe ind til samlingen, forat de kunde underkastes en nøiere granskning; men til noget andet resultat var det ikke muligt at komme.

Paa sydsiden af det samme hus ligger en lang røs.

Jeg skal til slutning benytte denne leilighed til at omtale et par gravundersøgelser i **Strinden prestegjeld**, der ikke før er offentliggjorte.

Nord for husene paa Østmarken (ved Lade) ligger et par røser paa berget. Den ene af disse blev for nogle aar siden udkastet, og der fandtes da et kammer af mands længde og bredde, muret af paa hinanden lagte smaa, flade stene; det indeholdt et næsten fuldstændigt menneskeskelet, der blev nedsendt til universitetet.

Paa Være har der paa sletten ved veien været en samling hauger, der nu ved opdyrkning er saagodtsom forsvundne. Ifølge Schøning laa størstedelen paa den nordre side af veien og kun en langhaug paa søndre. Veien er muligens omlagt siden hans tid; thi baade ligger den nedenfor omhandlede runde haug paa den søndre side af veien, og en ældre mand kunde huske, at der har

været et par lignende tilligemed 2 opreiste stene i nærheden paa samme side. Her blev i 1891 paa vestre Væres grund (brugsno. 1.) udgravet en rund haug, ca. 20 m. i tverm., men med utydelige omrids og kun lidet hævet over jordsmonnet paa grund af langvarig dyrkning; den ligger ca. 20 m. s. for hovedveien paa sletten mellem østre Være og den til Markebygden førende vei. Haugen bestod væsentlig af sand med endel sten iblandt. I Midten var der et kammer, 1.65 m. langt, 75 cm. bredt og 70 cm. høit, der gik i retning no.—sv. og var dannet af ca. 25 cm. brede skiferheller, satte paa (den smale) kant, 6 paa den ene og 7 paa den anden langside, 3 ved hver ende; der var 6 overliggere, ca. 1.3 m. lange, over hvilke der atter var lagt heller i sammenføjningerne for at gjøre kammeret tæt. Blandt gruset i dettes bund fandtes i den sv. ende nogle tænder af et yngre individ.
